

УДК 338.246.025(477):339.727.22

Савицька Н.В.

кандидат економічних наук,
в. о. доцента кафедри міжнародної економіки
та інвестиційної діяльності
Львівського інституту економіки і туризму

АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

PROMOTION OF INVESTMENT POLICY UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті обґрунтовано теоретичні основи інвестиційної політики України. Відображено географічну і вартісну структуру прямих іноземних інвестицій в Україну. Висвітлено проблеми та перешкоди при залученні прямих іноземних інвестицій. Охарактеризовано напрями активізації інвестиційної політики України. Визначено перспективи залучення іноземних інвестицій в економіку України.

Ключові слова: іноземні інвестиції, мотивації інвесторів, інвестиційний клімат, політика залучення інвестицій, активізація інвестиційної політики.

АННОТАЦИЯ

В статье обоснованы теоретические основы инвестиционной политики Украины. Отражены географическая и стоимостная структуры прямых иностранных инвестиций в Украину. Освещены проблемы и препятствия при привлечении прямых иностранных инвестиций. Охарактеризованы направления активизации инвестиционной политики Украины. Определены перспективы привлечения иностранных инвестиций в экономику Украины.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, мотивации инвесторов, инвестиционный климат, политика привлечения инвестиций, активизация инвестиционной политики.

ANNOTATION

The theoretical basis of the justification of the investment policy of Ukraine. The displayed geographic and cost structure of direct foreign investments in Ukraine. Highlights the problems and obstacles in attracting foreign direct investment. We characterize areas of enhancing the investment policy of Ukraine. The identified prospects of attracting foreign investment in Ukraine.

Keywords: foreign investment, motivating investors, investment climate, investment attraction policy, activation of investment policy.

Постановка проблеми. В результаті глобалізації світова економіка стає єдиною цілісною системою. Всеохоплюючий процес глобалізації зумовлює економічне зростання, яке, в свою чергу, потребує належного фінансування, а формування та перерозподіл фінансових ресурсів між країнами відбувається на міжнародному інвестиційному ринку, що є складним механізмом світової економічної системи. Світова фінансово-економічна криза, що спричинила значне зниження інвестиційних потоків, здатна порушити світову макроекономічну рівновагу, тому сьогодні на ринку прямих інвестицій загострюється конкурентна боротьба через зростаючий попит національних економік на інвестиційні ресурси та все частіше виникає питання щодо формування дієвого механізму залучення іноземних інвестицій. Включення національної економіки в світову економічну систему зумовлює необхідність здійснення аналізу інвести-

ційної діяльності в контексті розвитку загальносвітових інвестиційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми активізації інвестиційної політики висвітлені в наукових працях відомих вчених: Борща Л.М., Вовчак О.Д., Василенко М.Е., Гальчинського А.С., Забарної Е., Гайдиса Н.М., Губського Б.В., Злупко С., Мертенса А., Пересади А.А., Савчука В.П., Федоренка В.Г., Черевка Г.В., Шарпа У., Шилова Є., Шмідта С. та багато інших.

Автори посібника Татаренко М.О. та Поручник А.М. вважають, що найважливішим джерелом економічного зростання є інвестиції, економічна природа яких полягає у використанні додаткової частки суспільного продукту, національного доходу для збільшення кількості та якості елементів продуктивних сил суспільства [6]. Існуюча економічна література схильна розглядати інвестиції як фінансові, про що свідчать всесвітньо відомі теоретичні фундаментальні праці таких економістів, як Бланк І.А., Філіпенко А., Колісник М., Мертенс О. Шарп У. у книзі «Інвестиції» відзначає, що термін «інвестувати» означає «розстатися» з грошима сьогодні для того, щоб отримати більшу їх суму у майбутньому [7]. На думку Денисенка М.П., «інвестиції» – це те, що відкладається на завтра [2].

Інша частина економістів є прихильниками розглядання інвестицій як вкладень у матеріальні об'єкти незалежно від того, в якій формі вони здійснюються. Мочерний С.В. в своїх працях трактує інвестиції як «довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку [1, с. 20]. Пересада А. ділить усі інвестиції на фінансові, реальні, інноваційні та інтелектуальні [5]. Визначення інвестицій як вкладення капіталу з метою подальшого його збільшення є характерним для загальної економічної теорії. Такої думки дотримуються автори статті, вважаючи що приріст капіталу повинен бути достатнім для того, щоб компенсувати інвестору відмову від використання наявних у нього коштів на споживання поточного періоду, винагородити його за ризик, відшкодувати втрати від інфляції у майбутньому періоді. Сучасні концепції функціонування інвестиційних про-

цесів в Україні досліджено у монографії Забарної Е., в якій автором наголошено на важливості ролі посередництва в системі інвестування інновацій, а також використання механізму прискореної реалізації інноваційно-інвестиційних проектів.

Проте проблеми активізації інвестиційної політики в Україні розкриті недостатньо і потребують подальшого опрацювання.

Мета статті полягає в обґрунтуванні стратегічних напрямів та шляхів активізації інвестиційної політики України, адекватних особливостям та перспективним орієнтирам її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основою стійкого розвитку держави є системна інвестиційна діяльність. Аналіз показників інвестиційної діяльності в економіці України у 2008–2014 рр. свідчить про суттєве погіршення інвестиційного забезпечення економічного розвитку. Кризові тенденції в розвитку економіки держави, яка ще з другого півріччя 2012 р. поступово занурювалася в рецесію, у 2014–2015 рр. поглибилися. Погіршення економічної ситуації зумовлене насамперед розгортанням бойових дій на сході країни, анексією Російською Федерацією Криму, стресовими трансформаціями соціально-економічного та політичного середовища.

Станом на 1 січня 2015 р. в економіку України іноземними інвесторами внесено 45 916 млрд. дол. США [1]. Хоча Світовий банк оцінює потреби України в інвестиціях більш ніж 100 млрд. дол. США.

Інвестиції надійшли зі 129 країн світу. До основних країн-інвесторів, за даними Державної служби статистики, за останні роки є такі країни, як Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія (рис. 1).

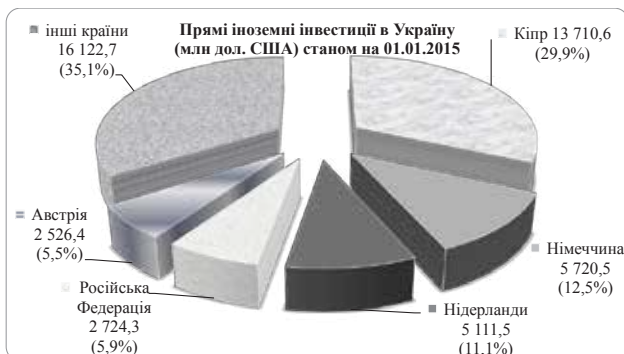

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в Україну (млн. дол. США) [1]

Традиційні галузі економіки виявились найбільш привабливими для інвесторів. До таких можна віднести металургію, машинобудування, хімічну промисловість, харчову промисловість. Дедалі більше привертають увагу інвесторів такі галузі, як автомобільна промисловість, споживча електроніка, високі технології, вітроенергетика, сонячна енергетика, виробництво біопалива, телекомунікації, логістика та ін.

Найбільшу потребу в іноземному капіталі відчувають такі галузі української економіки, як охорона здоров'я, освіта, сільське господарство тощо. Враховуючи ці аспекти, варто проаналізувати існуючу систему формування привабливого інвестиційного середовища та сформулювати мотиваційний механізм залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України.

Незважаючи на всі гарантії, позитивні реформи та програми для покращення інвестиційного клімату в Україні, процес їх впровадження залишається повільним, тому підприємства не можуть повною мірою скористатися перевагами цих змін у законодавстві. Беручи до уваги проблеми та перешкоди, з якими зіштовхується Україна при залученні прямих іноземних інвестицій, та враховуючи особливості поведінки іноземних інвесторів щодо здійснення капіталовкладень, доцільно сформулювати мотиваційний механізм залучення прямих іноземних інвестицій, який являє собою систему державного регулювання, тобто методи, прийоми та важелі впливу, що ґрунтуються на врахуванні мотивацій іноземних інвесторів та спрямовані на формування сприятливого інвестиційного середовища для надходження у країну зовнішніх інвестиційних ресурсів.

Структура мотиваційного механізму залучення іноземних інвестицій включає в себе нормативно-правову, економічну та організаційну складові на двох рівнях – державному та регіональному. Нормативно-правові методи є основою та підґрунтям для інших складових мотиваційного механізму залучення іноземного капіталу. Вся українська законодавча база щодо залучення іноземних інвестицій відзначається нестабільністю та ненадійністю. Забезпечення стабільності може мати важливіше значення для іноземних інвесторів, ніж деякі пільги. Саме тому для створення ефективної системи залучення іноземних інвестицій необхідне формування якісної законодавчої бази. Насамперед необхідно здійснити реформування системи оподаткування (спрощення податкового адміністрування для іноземних інвесторів; зменшення часу для отримання дозволів та оформлення документів; прогнозованість дій уряду щодо встановлення та адміністрування податків та податкових платежів; чітка структура оподаткування). Не менш важливим є також надання державних та регіональних інвестиційних стимулів: інвестиційних грантів – грошових стимулів у вигляді безоплатних грантів перш за все на інвестиційні витрати і заробітну плату, які змінювалися б в залежності від рівня економічного розвитку регіону; державних гарантій для компаній, які не мають застави; трудових стимулів; грантів на зайнятість на нового працівника; грантів на інші види діяльності, такі як захист навколишнього середовища, тренінги, логістика чи створення відновлювальних джерел енергії. А також надання урядом стимулів для інвестування у депресивні сфери

української економіки (в тому числі освіти та охорону здоров'я) та заохочення інвесторів вкладати капітал у регіони з високим рівнем безробіття. Доцільним є забезпечення прозорості інвестування через удосконалення регулятивної бази, покращення доступу до ринку ведення діяльності як внутрішнім, так і іноземним інвесторам.

Економічні методи впливу на інвестиційну привабливість України перш все включають в себе стабільність внутрішньо-економічної та політичної ситуації. Посилення боротьби з корупцією, в свою чергу, відіграє дуже важливу роль у рішеннях інвесторів щодо вкладення капіталу. Предметом особливої уваги є посилення міжнародної конкурентоспроможності у високотехнологічних галузях; впровадження нових технологій; розвиток інфраструктури та вдосконалення телекомунікаційних мереж; надання грантів на дослідницькі роботи; фінансова підтримка інвесторів, що вкладають кошти в наукові дослідження, розробки, спрямовані на розвиток виробництва, що орієнтоване передусім на експорт та стимулювання інноваційних процесів. Для припливу прямих іноземних інвестицій необхідно створити сприятливий митний режим. Ще одним елементом економічної складової мотиваційного механізму залучення іноземних інвестицій є удосконалення фінансового сектору, яке охоплює зміцнення національної валюти, її конвертованість. Необхідною умовою дієвої політики залучення іноземного капіталу є розвинута інвестиційна інфраструктура. Крім комерційних банків та інвестиційних фондів, вона має також охоплювати недержавні пенсійні фонди, комерційні страхові товариства, іпотечні банки.

Одним з найважливіших елементів активізації інвестиційної політики є створення Консультативної ради з іноземних інвестицій, до складу якої входили би виконавчі директори міжнародних компаній і банків. Основними завданнями такої ради мав би бути моніторинг реалізації законів, постанов та рішень щодо покращення інвестиційного клімату країни (як на державному, так і на регіональному та місцевих рівнях) та модернізація системи залучення іноземних інвестицій, а також порядок вирішення спорів за участю іноземних інвесторів.

Важливим моментом при формуванні політики залучення інвестицій на даний момент є орієнтація на довготермінові інвестиції, які сприяють швидкому економічному зростанню та підвищенню рівня зайнятості. Необхідною передумовою зацікавлення іноземних інвесторів є продаж наявних об'єктів та земель, які не використовувались раніше та перебувають у власності уряду, за привабливими цінами; продаж інвестору ділянок з належною інфраструктурою під будівництво об'єктів за символічну ціну; ніяких обмежень щодо типів власності для іноземних інвесторів. Сприяє залученню іноземних інвестицій і розвиток спеціальних економічних зон, які передбачають ще більшу систему податкових і митних пільг, спрощення адміністративних процедур та інших преференцій для іноземних інвесторів (рис. 2).

Важливим напрямом активізації інвестиційної політики є організація та створення бізнес-інкубаторів – структур для підтримки малих підприємств на початковому етапі їх діяльності. Стандартний перелік послуг резидентам: безкоштовні офісні приміщення (або здають за пільговою ціною), переговорні кімнати, допомога у встановленні зв'язків з інвесторами та

Рис. 2. Напрями активізації залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України

потенційними клієнтами, а також надання консалтингової та інформаційної допомоги.

Метою української зовнішньоекономічної політики має бути активне залучення країни до міжнародних інтеграційних процесів. Але реалізація цього завдання потребує концентрації значних інтелектуальних, матеріальних, фінансових і природних ресурсів для розвитку стратегічних технологій як основних чинників конкурентоспроможності у світовій спільноті. Саме тому в Україні зараз необхідно створити умови для активізації інвестиційної політики, ефективного залучення іноземного капіталу, застосовуючи сучасні методи та інструменти залучення прямих іноземних інвестицій, який враховує особливості поведінки та мотивацій іноземних інвесторів. Теоретичною основою моделювання відносин іноземного інвестора та приймаючої країни може слугувати теорія «переговорної сили». Кожна сторона переговорного процесу має свої інтереси, а також можливість задоволення інтересів іншої сторони. Наприклад, країна, яка планує залучити ПІІ, має на меті економічне зростання, поживлення торгівлі, отримання нових технологій, збільшення зайнятості. В свою чергу, інвестор прагне отримати доступ до нового ринку та реалізувати переваги розміщення. Кожна сторона володіє ресурсами, завдяки реалізації яких може бути забезпечено виконання завдань іншої сторони. Такі ресурси і є «переговорною силою». Інвестор має в своєму розпорядженні фінансові ресурси та організаційні навички, які дозволяють йому реалізацію проекту із залучення ПІІ в економіку країни. Реалізація такого проекту може збільшити обсяги торгівлі, доходи та зайнятість.

Використання нових технологій задля реалізації проекту допоможе здійснити технологічні зміни у відповідній галузі економіки країни. Країна, відповідно, може дозволити доступ на ринок та до факторів виробництва, а також надати природні ресурси та дешеву робочу силу [2, с. 267–269]. Таким чином, теоретично обумовлено механізм реалізації приймаючою країною своїх інтересів під час переговорів щодо залучення ПІІ.

Міжнародна конференція ЮНКТАД пропонує шлях для сприяння регульованого залучення ПІІ, поділяючи заходи з регулювання на політику першого, другого та третього покоління [4, с. 28–29]. У межах заходів із зацікавлення іноземних інвесторів першого покоління країни знижують бар'єри для ввезення інвестицій, встановлюючи чіткі стандарти у відносинах з іноземними інвесторами та надаючи більш вагому роль у розподілі ресурсів ринковими методами. Майже всі країни, в тій чи іншій мірі, рухаються у цьому напрямі. Для деяких країн ці заходи дають змогу значно просунутись вперед у справі залучення ПІІ, якщо конфігурація факторів, що визначають притік ПІІ, є оптимальною. Для застосування політики другого покоління урядам, крім вказаних вище

заходів, необхідно також здійснювати рекламні компанії, які сприяють залученню ПІІ. На цьому шляху необхідним кроком є створення національних агенцій із залучення інвестицій. Сьогодні Всесвітня асоціація агенцій з заохочення інвестицій, яку було засновано у 1995 р., об'єднує 244 агенції з 162 країн [5]. Такі агенції на національному та міжнародному рівнях здійснюють комплекс заходів, які мають спонукати потенційних інвесторів до здійснення інвестицій саме в цю країну та надавати підтримку в процесі залучення цих інвестицій в економіку країни. Але як і в політиці першого покоління, успіх цих зусиль залежить від якості базових факторів у приймаючій країні. Політика залучення інвестицій третього покоління покликана змінити середовище для ПІІ. Для цього здійснюється вибір іноземних інвесторів на рівні галузей та компаній щодо задоволення їх специфічних потреб для розміщення функціональних ланцюгів на рівні галузі діяльності або територіального комплексу з урахуванням пріоритетних задач розвитку економіки самої країни. Країна може створити власні територіально-виробничі комплекси, які ґрунтують свою діяльність на конкурентних перевагах країни та можуть утворювати власний імідж, рівнозначний бренду, який, в свою чергу, буде приваблювати потенційних інвесторів. Одним з ключових елементів такої політики залучення інвестицій є більш якісна інфраструктура конкретних районів країни та їх активна реклама серед потенційних інвесторів у конкретних галузях діяльності. Загально-економічні та політичні характеристики, особливості режиму регулювання у країні також мають значення, оскільки вони впливають на ефективність комплексів у межах її території. Але провідною ідеєю у таких стратегіях є те, що вони мають впливати на один з основних економічних факторів, які визначають притік ПІІ, за умови розуміння змін характеру стратегій ТНК на теренах розміщення своїх виробництв [6, с. 28–29]. Виконання заходів політики сприяння залученню ПІІ третього покоління тісно пов'язане з необхідністю координації дій та рішень на різних адміністративних рівнях у країні. Відсутність такої координації може звести нанівець усі зусилля із залучення інвестицій, а конкуренція між різними районами всередині країни у гонитві за інвесторами призведе до «фіскальних війн» та завдасть шкоду економічній безпеці країни в цілому [6, с. 29].

Двоїтий вплив ПІІ здійснює, крім позитивних впливів на економіку країни, ще й негативні. І в першу чергу завданням державної політики має бути недопущення або обмеження небажаних ефектів іноземного інвестування. До загроз національної безпеки, згідно Закону України «Про основи національної безпеки України», серед інших відносяться: істотне скорочення внутрішнього валового продукту, зниження інвестиційної та інноваційної активності

і науково-технічного та технологічного потенціалу, скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку; ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки; небезпечно для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки; низька конкурентоспроможність продукції; неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів і збудників хвороб, небезпечних для людей, тварин, рослин і організмів, екологічно необґрунтоване використання генетично змінених рослин, організмів, речовин та похідних продуктів.

За певних умов ПІІ можуть виступати чинником, який посилює ці загрози чи навіть є їх джерелом. Тому з метою захисту держави від негативних впливів процесів прямого іноземного інвестування необхідно здійснювати заходи з обмеження цих впливів. Ці заходи мають реалізовуватись на різних стадіях залучення ПІІ. Так, обмеження або недопущення негативних впливів більшості факторів необхідно здійснювати ще на стадії підготовки та залучення (рис. 3).

В процесі функціонування ПІІ необхідно здійснювати моніторинг та контроль можливих негативних впливів ПІІ та дотримання інвесторами умов, які були укладені на стадії підготовки. На стадії ж виведення завдання полягає в контролі виконання умов цього процесу та недопущенню перетворення виведення на втечу.

Інтеграція України до провідних міжнародних політичних та економічних організацій значною мірою підвищує загальний рівень національної економічної безпеки. Так, входження України до СОТ, беззаперечно, покращило умови для залучення іноземних інвестицій. Створення зони

вільної торгівлі України та ЄС може надати усі шанси для активізації потенційних інвесторів. Умови відповідної співпраці передбачають скасування митних тарифів, податків, зборів, уніфікацію регуляторних актів та правил стандартизації, інвестиції в інфраструктуру та освіту з боку ЄС, а також вільне переміщення громадян у межах зони. Цей план ідеально відповідає тим діям, які необхідно здійснити з метою створення сприятливих умов для залучення прямих іноземних інвестицій та поглиблення інтеграції економіки країни до європейської економічної спільноти.

Висновки. Для реконструкції та модернізації промисловості і розвитку економіки України необхідні значні кошти. Обмеженість внутрішніх можливостей підвищує необхідність залучення в Україну іноземних інвестицій. Ефективне сприяння зростанню інвестицій з боку держави приведе до збільшення надходжень платежів до бюджету. Відповідно, збільшаться фінансові ресурси для державного фінансування.

Інвестиційна політика повинна сприяти вирішенню таких питань: інвестиційне забезпечення структурної перебудови економіки; збільшення обсягу інвестиційних ресурсів за рахунок всіх джерел та їх ефективне використання; визначення пріоритетних напрямів та забезпечення ефективного використання капіталовкладень. Для покращення інвестиційного клімату в Україні необхідно зробити все можливе, щоб зарубіжні інвестори не боялися вкладати кошти в економіку нашої країни, зокрема, чітко визначити пріоритети розвитку на довготерміновий період, забезпечити систему узгодженості і стабільності законодавчої бази, особливо з формування і функціонування спеціальних економічних зон, територій пріоритетного розвитку; зменшити податковий тиск на підпри-

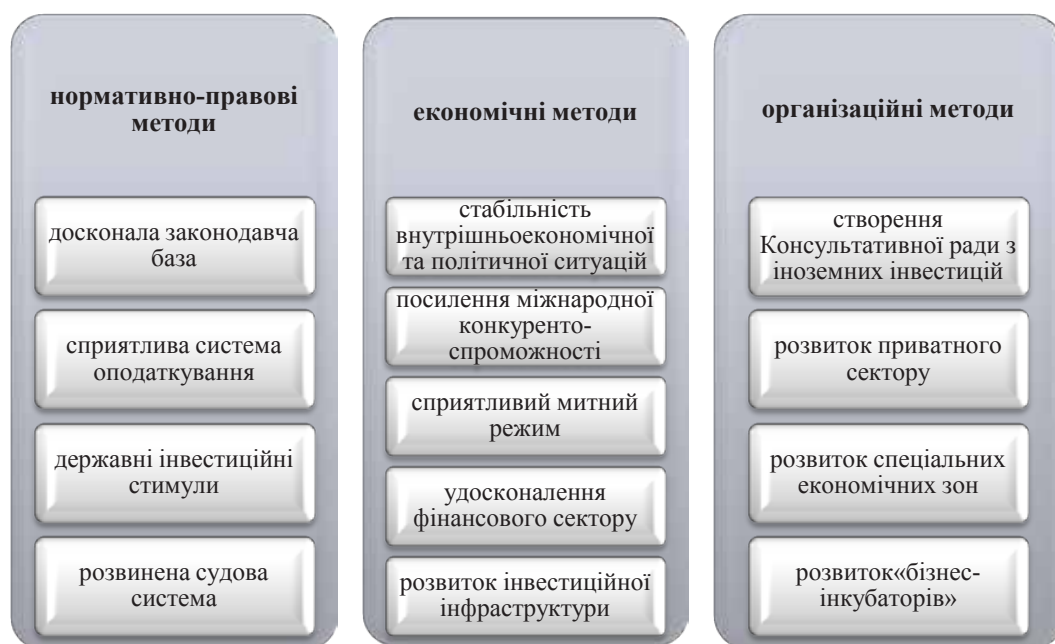

Рис. 3. Стадії здійснення регулювання факторів негативного впливу ПІІ

емства, які вкладають ресурси в інвестиційний розвиток; створити однакові умови конкурентної боротьби; спрямовувати інвестиції у пріоритетні, з погляду ефективності, проекти; надати урядові гарантії інвесторам і закріпити їх на законодавчому рівні; забезпечити мінімізацію інвестиційних ризиків. Подальші дослідження необхідно проводити шляхом обґрунтування стратегічних напрямів та шляхів активізації інвестиційної політики України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. П'ять кращих російських бізнес-інкубаторів. Офіційний сайт «Допомога бізнесу» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://helpbusiness.ru/vibir-variantu-startu/p%e2%80%99yat-krashhix-rosijskix-biznes-inkubatoriv.html>.
3. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Глобалізація інвестиційних процесів та фінансова безпека України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rnbo.gov.ua/news/15.html?PrintVersion>.
4. UNCTAD, WorldInvestmentReport 2001: PromotingLinkages. – N.Y., Geneva, 2001. – 354 p.
5. Multilateral InvestmentGuaranteeAgency [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.miga.org/about/index_sv.cfm?stid=1588.
6. Балацкий Е.В. Иностраные инвестиции и экономический рост: теория и практика исследования / Е.В. Балацкий, Р.В. Павличенко // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 1. – С. 52–64.
7. Забарна Е.М. Інноваційно-інвестиційний фактор економічного розвитку України / М.Е. Забарна. – Одеса: ІПРСД НАН України, 2006. – 304 с.